

**РЕЦЕНЗІЯ
ОФІЦІЙНОГО РЕЦЕНЗЕНТА КАНДИДАТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК,
ДОЦЕНТА
МОСТОВОЇ ІРИНИ ВАЛЕНТИНІВНИ
на дисертаційну роботу
Берташ Марії Ігорівни на тему
«Професійно-психологічний відбір працівників державної митної служби»
представлену на здобуття наукового ступеня доктор філософії
зі спеціальності 053 «Психологія»**

Дисертаційне дослідження, проведене Берташ М.І., не викликає сумнівів щодо його актуальності, оскільки дисертанткою порушено нагальні освітні проблеми, викликані тенденціями розвитку суспільства, яке вимагає від вищої школи випускника, здатного ефективно працювати та навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати суверенну, незалежну, демократичну та соціальну державу як невід'ємну складову європейської і світової спільноти. З іншого боку, глобалізований освітній простір характеризується своїми викликами, протистояти яким зможе людина, здатна адекватно оцінювати свої реальні та потенційні можливості, готова до професійного самовизначення, самоствердження і самореалізації у цьому світі.

З огляду на зазначене, дисертація «Професійно-психологічний відбір працівників державної митної служби» є не тільки актуальною, але і практично значущою. Актуальні і практичність підтверджується й тим, що дослідження Берташ М.І. проводилось у межах науково-дослідних робіт кафедри психології Державного торговельно-економічного університету «Професійне здоров'я і стрес працівників організацій» (державний реєстраційний номер 0122U001379), термін виконання: I кв. 2021 - IV кв. 2025рр. та «Організаційно-психологічні детермінанти суб'єктивного професійного благополуччя особистості» (державний реєстраційний номер 0123U103900), термін виконання: I кв. 2022 - IV кв. 2026рр. Тему дисертації затверджено Вченою радою Державного торговельно-економічного університету (протокол № 5 від 25.11.2021 року).

Важливо звернути увагу, що дисертантка проявила достатньо глибоке розуміння досліджуваної проблеми і в результаті чітко окреслила мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи. Структурування методичного, емпіричного та практико-орієнтованого матеріалу за трьома розділами дисертації позитивного позначилося на системності й вичерпності висвітлення теоретичних і практичних засад дослідження змісту психологічних детермінант здійснення професійного відбору.

Дисертанткою було визначено їх локалізації у загальній топографії психічної сфери суб'єктів митної діяльності, розкрито їх системи та змісту з метою використання у практиці професійно-психологічного відбору. Необхідність системного висвітлення психологічних аспектів професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби зумовлено тривалістю та складністю функціонуючої станом на теперішній час системи відбору до митних органів, що лежить в основі її недостатньої ефективності.

Дисертанткою було розроблено власну концептуальну модель, запропоновано концептуальну модель дослідження психологічних детермінант здійснення професійного відбору працівників Державної митної служби, в якій виділено ряд інструментальних та особистісно-змістовних психологічних детермінант здійснення професійної діяльності працівниками митниці. Особливістю побудованої моделі є те, що в ній виділено ряд інструментальних та особистісно-змістовних психологічних детермінант здійснення професійної діяльності працівниками митниці;

– авторську професіограму, що включає такі структурні частини як: умови професійної діяльності, соціально-психологічні чинники діяльності, зміст професійної діяльності, психофізичні стани суб'єкта діяльності та психограму працівника Державної митної служби що, у свою чергу, містить професійно значущі якості та критерії, протипоказання до виконання відповідної професійної діяльності. Структуру психограми працівника митниці складають його морально-ділові якості, пізнавальні якості, емоційно-вольові якості, комунікативні якості, особистісні властивості та характеристики мотиваційно-ціннісної сфери;

– багаторівневий діагностичний комплекс для професійного відбору працівників Державної митної служби, який дозволить розкрити психологічні чинники ефективності моніторингово-контрольного (орієнтаційно-пошукового), комунікативного (кооперативного), організаційного (нормативно-стимулюючого) компонентів діяльності фахівців митної служби;

– практичні рекомендації щодо планування та здійснення професійно-психологічного відбору працівників Державної митної служби, що дозволить підвищити мотивацію та залученість працівників, знизити рівень плинності кадрів, підвищити ефективність навчання та розвитку фахівців митної служби;

– класифікацію психологічних детермінант професійно-психологічного відбору, в якій виділено спеціальні професійно важливі якості (вмотивованість до здійснення конкретного виду діяльності, рівень професійної підготовки: спеціальні знання, вміння та навички, спеціальні професійні здібності (когнітивні, емоційні, вольові) та універсальні професійно важливі якості (загальний рівень інтелектуального розвитку, ціннісні орієнтації, що визначають ставлення до справи, комунікативний потенціал та лідерські якості, стресостійкість, самовладання та саморегуляція);

– модель емпіричного дослідження професійно-психологічного відбору працівників Державної митної служби, яка включає етапи та завдання наукової роботи, а також методи дослідження, спрямовані на теоретичний, емпіричний та статичний аналіз отриманої інформації;

– теоретико-методологічний підхід до формування професійного відбору працівників митної служби, що охоплює принципи, методи та інструменти, спрямовані на забезпечення відповідності кандидатів професійним, психологічним і моральним стандартам митної служби.

З практичної значущості заслуговує на увагу те, що матеріали дисертаційного дослідження рекомендовано для використання в роботі закладів вищої та професійної освіти для оптимізації професійної підготовки майбутніх працівників Державної митної служби, а також відділами персоналу і кадровими агентствами з метою відбору або професійного вдосконалення

персоналу, фахівцями-профконсультантами з метою забезпечення психодіагностики професійно-орієнтованої молоді, що сприятиме оптимізації роботи згаданих фахівців та матиме позитивні наслідки, зокрема в державній службі та психологічній сфері.

Достовірність і надійність результатів забезпечувалось методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних даних; вибором методів, адекватних предмету, меті і завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; поєднанням кількісного і якісного аналізу результатів дослідження; одночасним застосуванням декількох психодіагностичних методик, що виявляють єдиний конструкт; застосуванням методів математичної статистики.

Основні результати роботи доповідались, обговорювалися та отримали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: у II Міжнародному податковому конгресі на базі Державного податкового університету (м. Ірпінь, 26.11.2021 р.); у IV Всеукраїнському круглому столі з міжнародною участю «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України», (КНУБА, 17.11.2021р.); у Міжнародній науково-практичній он-лайн конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» (ДТЕУ, 25.02.2022р.); у XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (25-28 листопада 2021 року м. Київ); у V Міжнародній конференції до 20-річчя з дня створення кафедри професійної освіти КНУБА (Київ, 17.11.2022); у Міжуніверситетському науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми фахової підготовки здобувачів спеціальності 053 Психологія» (Київ, 18.11.2022); у II Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» на базі Державного торговельно-економічного університету (Київ, 17 лютого 2023 року); в науковому онлайн-тренінгу «Статистика в психологічних дослідженнях» (25 квітня – 6 травня 2023 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (Запоріжжя, 26-27 жовтня

2023 р.); у VI Міжнародній конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України», яка відбулась на базі Київського національного університету будівництва і архітектури (Київ, 16.11.2023); у XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація фінансової політики в умовах євроінтеграції» (Ірпінь, 08.12.2023); у III Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» на базі Державного торговельно-економічного університету (23 лютого 2024 року); у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства» (Ірпінь, 25-29.04.2024).

Впровадження результатів дослідження здійснювалось на базі Державного податкового університету (акт впровадження від 24.06.2024 р.); у процесі підготовки майбутніх психологів у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка №1217/27.1-01 від 21.06.2024 р.); в роботу відділу кадрів ТОВ «СМАРТ-РІАЛ» (довідка №145/17.06 від 17.06.2024 р.); впроваджено в освітній процес кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури (довідка № 1380/30-01 від 27.06.2024 р.).

Зміст дисертаційного дослідження дисертанткою висвітлено в 17 публікаціях: 1 у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях та 9 тез доповідей, 1 стаття опублікована у закордонному періодичному виданні, що проіндексоване у наукометричній базі Scopus, у періодичному науковому виданні іншої держави, що входить до Європейського Союзу та відповідає вимогам п. 9 та п. 11 “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року.

У своїй дисертації Берташ М.І. достатньо повно розкрила актуальність обраної теми й одержані основні результати, обґрунтовано основні положення, висновки та рекомендації.

З огляду на викладене, констатую, що є підстави класифікувати дисертацію Марії Ігорівни Берташ як завершене, самостійне дослідження, що містить наукові положення, має теоретичне та практичне значення.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження М.І. Берташ, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. Завдання 5 «На основі моделі дослідження розробити професіограму та психограму працівника Державної митної служби, практичні рекомендації щодо планування та здійснення професійного відбору майбутніх працівників Державної митної служби» варто було б розділити і додати до завдання 2, за логікою виконання. А завдання 5 «На основі моделі дослідження розробити практичні рекомендації щодо планування та здійснення професійного відбору майбутніх працівників Державної митної служби».

2. Розкриваючи ту чи іншу проблему дисертантка використовує задовгі речення, що заважає сприйняттю основного.

3. Ст.75 Не коректне формулювання «Уявляється доцільним надати коротку характеристику методикам, що представлені в табл. 2.4. та були використані в нашому дослідженні» краще замінити на «Для кращого розуміння». Теж саме с.14 та 65.

4. В роботі зустрічається словосполучення «експериментальна перевірка», «експериментальне дослідження», потрібно уточнити що саме було проведено.

5. У 2, 3 розділах по тексту зустрічається висловлювання експериментальна та контрольна групи, а у висновках до розділів та загальному висновку ні, лише студенти, потрібно узгодити.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на значення виконаної роботи, не зменшують цінності й наукового рівня дисертації. Дисертаційний матеріал викладений аргументовано, відзначається доказовістю та переконливістю.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії. Отже, на підставі рецензування дисертаційної роботи та ознайомлення з опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок

про те, що дисертація Берташ Марії Ігорівни на тему «Професійно-психологічний відбір працівників державної митної служби» представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія» є самостійним завершеним дослідженням, яке має як теоретичне так і практичне значення. Дана дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Виходячи із вищезазначеного, дисертаційна робота Берташ Марії Ігорівни може бути рекомендована до захисту.

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент

Ірина МОСТОВА

Підпис Мостової І. засвідчую

Начальник відділу кадрів К. Шевченко